

Lagrådsremiss

Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur avslutade förundersökningar, m.m.

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 1 mars 2001

Britta Lejon

Anders Perklev
(Justitiedepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

I lagrådsremissen föreslås att nya bestämmelser införs i 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) innebärande att en skadelidande som är i behov av uppgifter i avslutade förundersökningar för att kunna få anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till egendom tillgodosett skall ges möjlighet att trots sekretessen få del av uppgifterna. Denna rätt till insyn föreslås också gälla i andra avslutade brottsutredningar enligt 23 kap. rättegångsbalken och i avslutade utredningar enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Möjligheten att få del av uppgifter skall gälla även för den som övertagit den skadelidandes rätt.

Vidare föreslås en ändring i rättegångsbalken, som innebär att den underrättelse om att ett beslag kan komma att hävas, som skall sändas till den person som gjort anspråk på beslagtagna egendom, också skall innehålla uppgift om hos vem beslaget gjorts. Möjligheten till undantag från sekretessen i detta fall föreslås uttryckligen framgå av ovan nämnda lagrum i sekretesslagen. Det föreslås också att det i samma lagrum införs en möjlighet att i en författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid trafikolycka, i förhållande till enskild göra undantag från sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen.

Slutligen föreslås en ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189) som innebär att om det uppstår ett överskott vid uppbörd av böter skall överskottet betalas tillbaka till den bötfällda bara om det uppgår till minst femtio kronor.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	3
2	Lagtext.....	4
2.1	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100).....	4
2.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	7
2.3	Förslag till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189).....	8
3	Ärendet och dess beredning	9
4	Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur avslutade förundersökningar m.m.	9
4.1	Den rättsliga regleringen.....	9
4.1.1	Sekretess i förundersökningar till skydd för allmänna och enskilda intressen	9
4.1.2	Undantag från sekretessen enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen	11
5	Överväganden och förslag.....	11
5.1	Allmänna utgångspunkter	11
5.2	Förbättrade möjligheter för skadelidande att ta del av uppgifter i förundersökningar m.m.....	13
5.2.1	En rätt till insyn i avslutade brottsutredningar	13
5.2.2	Förutsättningar för uppgifternas utlämnande .	17
5.3	Underrättelser enligt 27 kap. 8 § rättegångsbalken.....	19
5.4	En särskild reglering av möjligheten att lämna ut uppgifter till enskilda rörande trafikolyckor.....	20
6	5 § bötesverkställighetslagen (1979:189).....	21
6.1	Bakgrund.....	21
6.2	Överväganden och förslag	22
7	Kostnader.....	22
8	Ikraftträdande	23
9	Författningskommentar	23
9.1	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	23
9.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	24
9.3	Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189).....	24
	Bilaga 1 Sammanfattning av promemorian Brottsoffers möjligheter ... att få del av uppgifter ur förundersökningar m.m. (Ds 2000:64)	25
	Bilaga 2 Promemorians lagförslag	27
	Bilaga 3 Förteckning över remissinstanserna	30
	Bilaga 4 Sammanfattning av promemorian Förslag till ändring i 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189)	31
	Bilaga 5 Promemorians lagförslag	32
	Bilaga 6 Förteckning över remissinstanserna	33

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i sekretesslagen (1980:100),
2. lag om ändring i rättegångsbalken,
3. lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Häri genom föreskrivs att 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100)¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap. 17 §²

Sekretess gäller för uppgift om enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om inte annat följer av 18 §,

1. i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,
2. i angelägenhet, som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott,
3. i angelägenhet som avser registerkontroll och särskild personutredning enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627),
4. i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Statens kriminaltekniska laboratoriums, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott,
5. i Statens biografbyrås verksamhet att biträda Justitiekanslern, allmän åklagare eller polismyndighet i brottmål,
6. i register som förs av Rikspolisstyrelsen enligt polisdatalagen (1998:622) eller som annars behandlas där med stöd av samma lag,
7. i register som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister,
8. i register som förs av Riksskatteverket enligt lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar eller som annars behandlas där med stöd av samma lag,
9. i särskilt ärenderegister över brottmål som förs av åklagarmyndighet, om uppgiften inte hänför sig till registrering som avses i 15 kap. 1 §,

om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men.

Sekretess gäller i verksamhet, som avses i första stycket, för anmälan eller utsaga från enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Utan hinder av sekretessen får en skadelidande, eller den som den skadelidande överlåtits till,

¹ Lagen omtryckt 1992:1474.

² Senaste lydelse 2000:290.

ta del av en uppgift

1. i en nedlagd förundersökning eller i en förundersökning som avslutats med ett beslut om att åtal inte skall väckas,

2. i en annan brottsutredning som utförts enligt bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken och som avslutats på annat sätt än med beslut att väcka åtal, med strafföreläggande eller med föreläggande av ordningsbot, eller

3. i en avslutad utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

om den skadelidande eller den som den skadelidande överlåtit sin rätt till, behöver uppgiften för att kunna få ett anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till viss egendom tillgodosett och det inte bedöms vara av synnerlig vikt för den som uppgiften rör eller någon närstående till honom att den inte lämnas ut.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i den särskilda lagstiftningen om unga lagöverträdare och i säkerhetsskyddslagen (1996:627) samt i förordning som har stöd i denna lag. *Utan hinder av sekretessen får uppgift vidare lämnas ut* enligt vad som föreskrivs i lagen (1998:621) om misstankeregister, polisdatalagen (1998:622) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar samt i förordningar som har stöd i dessa lagar.

Utan hinder av sekretessen får *en uppgift också lämnas ut*

1. till enskild enligt vad som föreskrivs i den särskilda lagstiftningen om unga lagöverträdare,

2. till enskild enligt vad som föreskrivs i säkerhetsskyddslagen (1996:627) samt i förordning som har stöd i denna lag,

3. enligt vad som föreskrivs i lagen (1998:621) om misstankeregister, polisdatalagen (1998:622) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar samt i förordningar som har stöd i dessa lagar,

4. till enskild enligt vad som föreskrivs i 27 kap. 8 § rättegångsbalken,

5. till enskild enligt vad som föreskrivs i en författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid en trafikolycka.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

2.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 27 kap. 8 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap. **8 §¹**

Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Beslag av föremål som någon framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. *Av underrättelsen skall det framgå hos vem beslaget har gjorts.* Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall andra stycket inte tillämpas. Rätten får i samband med dom besluta om beslag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

¹ Senaste lydelse 1998:1573.

2.3 Förslag till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Härigenom föreskrivs att 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §

Uppkommer överskott vid uppbörd, får det avräknas på andra böter som den bötfällda är skyldig att betala. I den mån avräkning ej sker, skall överskott återbetalas.

Endast överskott som uppgår till minst femtio kronor skall återbetalas. Beloppet skall avrundas till närmaste lägre hela krontal.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

3 Ärendet och dess beredning

Regeringskansliet (Justitiedepartementet) gav i mars 2000 regeringsrådet Marianne Eliason i uppdrag att biträda departementet med att utreda frågan om bl.a. brottsoffers möjligheter att få del av uppgifter i förundersökningar med hänsyn till innehållet i 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100). Bakgrunden till uppdraget var de försämrade möjligheterna att få del av uppgifter ur förundersökningar som bl.a. brottsoffer erfarit till följd av att sekretessen för sådana uppgifter skärpts genom en ändring i 9 kap. 17 § sekretesslagen, som trädde i kraft den 1 april 1999.

Marianne Eliason redovisade i november 2000 sitt uppdrag i departementspromemorian *Brottsoffers möjligheter att få del av uppgifter ur förundersökningar m.m.* (Ds 2000:64). En sammanfattning av promemorian finns i bilaga 1 och dess lagförslag i bilaga 2.

Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i bilaga 3. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 2000/6409).

Med anledning av en skrivelse från Rikspolisstyrelsen har inom Justitiedepartementet upprättats en promemoria om återbetalning av överskott på bötesbelopp. Promemorian finns i bilaga 4 och dess lagförslag i bilaga 5. Promemorian har remissbehandlats och en förteckning över remissinstanserna finns i bilaga 6. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Justitiedepartementet (dnr Ju 1999/573).

4 Skadelidandes rätt att ta del av uppgifter ur avslutade förundersökningar m.m.

4.1 Den rättsliga regleringen

4.1.1 Sekretess i förundersökningar till skydd för allmänna och enskilda intressen

Sekretess i förundersökningar till skydd för allmänna intressen

I 5 kap. sekretesslagen finns regler till skydd för det allmännas brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet. Sekretess gäller för uppgift som hänför sig till bl.a. förundersökning i brottmål. Den sekretess som enligt paragrafen gäller under förundersökning omfattar även åklagar-, polis-, skatte- och tullmyndighets samt kustbevakningens arbete

i övrigt för att bl.a. förebygga brott. Sekretess gäller endast om följden av att uppgifterna lämnas ut kan antas bli att syftet med beslutade eller förutsedda åtgärder motverkas eller den framtida verksamheten skadas. Även uppgifter i en avslutad eller nedlagd förundersökning kan hemlighållas med stöd av bestämmelsen.

Sekretess i förundersökningar till skydd för enskilda intressen

I 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) finns regler om sekretess i förundersökning m.m. till skydd för enskilda intressen. Enligt paragrafen gäller sekretess – om inte annat följer av 9 kap. 18 § – för uppgifter om enskildas personliga eller ekonomiska förhållanden i ett antal myndigheters olika verksamheter som har anknytning till brottsutredningar av olika slag. Sålunda gäller sekretess i bl.a. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål (punkt 1), i angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott (punkt 2), i angelägenhet som avser registerkontroll och särskild personutredning enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) (punkt 3) samt i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Statens kriminaltekniska laboratoriums, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott (punkt 4).

Våren 1999 genomfördes genomgripande förändringar i lagstiftningen rörande polisens register (prop. 1997/98:97, bet. 1997/98:JuU20 rskr. 1997/98:276). I samband med dessa ändringar ändrades också bestämmelsen i 9 kap. 17 § sekretesslagen. Ändringen innebar att skaderekvisitet i paragrafens första stycke ändrades från ett s.k. rakt till ett s.k. omvänt skaderekvisit. Vid ett rakt skaderekvisit gäller sekretess endast om det kan antas att den enskilde eller honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs. Vid ett omvänt skaderekvisit gäller sekretess om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att utlämnandet vållar skada eller men för den enskilde, dvs. presumtion råder för sekretess.

Bakgrunden till lagändringen var följande. Personuppgiftslagen (1998:204), som trädde i kraft i oktober 1998, innebar att polisen fick möjlighet till automatiserad handläggning av förundersökningar och andra utredningar. Regeringen fann inte skäl att inom ramen för den nya polisregisterlagstiftningen begränsa polisens rätt att utnyttja denna möjlighet (prop. 1997/98:97 s. 70 f.). Förändringarna innebar således att rätten för polisen att utnyttja datorstöd utvidgades väsentligt. Enligt den äldre lagstiftningen hade det inte varit tillåtet att behandla uppgifter i exempelvis förundersökningar med hjälp av automatisk databehandling annat än med Datainspektionens tillstånd.

Uppgifter som ingår i automatiserade behandlingar blir emellertid mer känsliga ur integritetssynpunkt än motsvarande uppgifter som behandlas manuellt. Mot den bakgrunden ansåg regeringen att sekretessen till skydd för den enskildes personliga och ekonomiska förhållanden i det allmännas brottsförebyggande och brottsbeivrande verksamhet borde gälla med ett omvänt skaderekvisit. Bestämmelsen i 9 kap. 17 § sekretesslagen ändrades i enlighet med detta. Regeringen fann alltså inte skäl att i sekretesshänseende göra någon uppdelning av olika slags

uppgifter, vilket innebär att samma sekretesskydd gäller för uppgiften oavsett om den finns i ett register eller är representerad på annat sätt (prop. s. 71).

Enligt paragrafens andra stycke gäller sekretess i den verksamhet som avses i första stycket också för anmälan eller utsaga från enskild. Skaderekvisitet i andra stycket begränsar sekretessen så att den gäller endast om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs, dvs. ett rakt skaderekvisit.

Enligt tredje stycket i paragrafen finns vissa möjligheter att lämna ut uppgifter oberoende av sekretess (jfr 1 kap. 2 § sekretesslagen).

4.1.2 Undantag från sekretessen enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen

I 9 kap. 18 § sekretesslagen finns vissa väsentliga undantag från sekretessen enligt 9 kap. 17 §. Enligt 9 kap. 18 § första stycket 1 gäller sekretessen inte åklagarens beslut huruvida åtal skall väckas, beslut om att förundersökning inte skall inledas samt beslut om att förundersökning skall läggas ned. Enligt punkt 2 är handläggningen i ärenden om strafföreläggande eller föreläggande om ordningsbot inte underkastade sekretess och enligt punkt 3 gäller detsamma uppgift som avser omhändertagande enligt 13 § andra stycket polislagen (1984:387).

Vilka uppgifter om den misstänkte som blir offentliga när beslut fattas om att en förundersökning skall läggas ned eller om att åtal inte skall väckas m.m. skiftar till följd av olika datasystem och rutiner. I vissa fall anges den misstänktes fullständiga identitet i beslutet och i andra fall endast den misstänktes namn. Det förekommer också brottsutredningar där inga uppgifter alls lämnas om den misstänkte. De uppgifter som en skadelidande kan få tillgång till om den misstänkte genom att ta del av beslut enligt 9 kap. 18 § första stycket 1 sekretesslagen varierar således.

5 Överväganden och förslag

5.1 Allmänna utgångspunkter

Regeringens förslag: Särskilda regler med rätt för skadelidande att få del av uppgifter i brottsutredningar införs.
--

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna har tillstyrkt eller inte haft något att invända mot förslagen. *Brottsoffermyndigheten* anser emellertid att förslagen borde vara mer långtgående i vissa avseenden.

Ekobrottsmyndigheten menar att det är mycket angeläget att frågan om såväl den misstänktes som målsägandens insyn i förundersökningsförfarandet får sin lösning. Då dessa frågor hänger samman anser myndigheten att ett helhetsgrepp bör tas på problemkomplexet och att det därför är tveksamt att nu vidta de begränsade ändringar som föreslagits. Även *Riksåklagaren* pekar på behovet av en helhetslösning i fråga om den misstänktes och målsägandens rätt till insyn i förundersökningen. Vad gäller målsägandens rätt till insyn menar *Riksåklagaren* vidare att flera frågor som nära anknyter till målsägandens rätt att framställa enskilt anspråk har lämnats obehandlade i promemorian. Detta gäller inte minst frågorna om insyn till stöd för att väcka enskilt åtal och att begära överprövning.

Skälen för regeringens förslag: Det har kunnat konstateras att ändringen i 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100), som trädde i kraft den 1 april 1999, har medfört försämrade möjligheter för skadelidande att ta del av uppgifter i förundersökningar som de kan ha behov av för att kunna ta till vara sin rätt. Enligt *Sveriges Försäkringsförbund* har lagändringen bl.a. fått till följd att enskildas intresse av en effektiv och rationell skadereglering allvarligt försvårats. Enligt förbundet har det bl.a. skapats stora svårigheter för försäkringsbolagen att i många fall ta ställning i ersättningsfrågan. Den uppkomna situationen är enligt regeringens mening oacceptabel för den enskildes vidkommande.

Ekobrottsmyndigheten och *Riksåklagaren* har gett uttryck för uppfattningen att det vore att föredra att ett samlat grepp togs på frågan om misstänktes och målsägandes rätt till insyn i förundersökningar och att det därför är tveksamt om det är lämpligt att vidta begränsade ändringar på det sätt som föreslagits. Regeringen delar i princip uppfattningen att en helhetslösning hade varit att föredra. Ett alternativ kunde därför ha varit att lämna frågan om skadelidandes rätt till insyn i dess helhet till den sekretessutredning som tillsattes 1998 och i vars uppdrag bl.a. ingår att göra en allmän översyn av sekretesslagen (direktiv 1998:32, Offentlighetsprincipen och IT samt översyn av sekretesslagen m.m.). Uppdraget i den delen skall redovisas senast den 1 maj 2001. Enligt regeringens bedömning är emellertid den situation som uppkommit av så akut karaktär är det inte vore rimligt att avvakta resultatet av utredningens arbete och därmed under en längre tidsperiod försvåra för enskilda att ta till vara sin rätt. Sammanfattningsvis finner således regeringen det motiverat att nu föreslå en begränsad reform för att utvidga skadelidandes rätt till insyn i förundersökningsförfarandet m.m. i vissa avseenden.

5.2 Förbättrade möjligheter för skadelidande att ta del av uppgifter i förundersökningar m.m.

5.2.1 En rätt till insyn i avslutade brottsutredningar

Regeringens förslag: En skadelidande skall under vissa förutsättningar, utan hinder av sekretess, få ta del av uppgifter i en förundersökning som lagts ned eller avslutats med ett beslut om att åtal inte skall väckas. Möjligheten till insyn skall också gälla i andra brottsutredningar som utförts enligt 23 kap. rättegångsbalken och som avslutats på annat sätt än med beslut om väckande av åtal, med strafföreläggande eller med att ordningsbot förelagts. Dessutom skall en skadelidande ha rätt att ta del av uppgifter i en avslutad utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare.

Möjligheten att få del av uppgifterna skall gälla även den som övertagit den skadelidandes rätt.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att möjligheten till insyn skall gälla målsäganden och tillkomma denne personligen.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna tillstyrker eller har ingen invändning mot utformningen av förslaget. *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Försäkringsförbund* och *Brottsoffermyndigheten* anser emellertid att insyn även bör ges i pågående förundersökningar. *Hovrätten för Västra Sverige* uttalar tveksamhet till den regel om sekretessgenombrott som föreslås i 9 kap. 17 § tredje stycket 2 sekretesslagen (1980:100), vilken tar sikte på s.k. förutredningar, primärutredningar och förenklade utredningar, mot bakgrund av den oklarhet som hovrätten anser råda i fråga om vilken sekretess som rent faktiskt gäller i dessa fall. Samma invändning görs beträffande 9 kap. 17 § tredje stycket 3, som avser vissa utredningar enligt lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Enligt hovrätten kan det i och för sig ifrågasättas om inte uppgifter i nu nämnda utredningar kan antas omfattas av sekretessen i 9 kap. 17 § första stycket 1 sekretesslagen, varför det inte skulle behövas någon annan sekretessbrytande regel än den som föreslås i 9 kap. 17 § tredje stycket 1. *Sveriges Försäkringsförbund* anser att rätt till insyn också bör tillerkännas den som övertagit målsägandes rätt.

Skälen för regeringens förslag: Som har konstaterats i föregående avsnitt finns ett behov av att förbättra skadelidandes möjligheter att ta del av uppgifter ur brottsutredningar för att kunna ta till vara sin rätt till skadestånd m.m. De av utredningen föreslagna lagändringarna är enligt regeringens mening i huvudsak väl avvägda och utgör en lämplig väg att åstadkomma en reform.

Terminologin

Vad avser terminologin föreslås i promemorian att *målsäganden* är den som skall ges rätt till insyn. Enligt 20 kap. 8 § rättegångsbalken är målsägande den mot vilken ett brott blivit begånget eller som har blivit förnärad av brottet eller lidit skada av det. Enligt regeringens bedömning kan användningen av detta begrepp i förevarande sammanhang leda till vissa oklarheter och eventuellt även till icke avsedda konsekvenser. En förundersökning kan läggas ned på grund av att den misstänkta gärningen visat sig inte utgöra brott. I den situationen finns det inte längre någon misstänkt och inte heller någon målsägande. I promemorian konstateras dock att det är i sin tidigare egenskap av målsägande som den skadelidande begär att få ta del av uppgifter i utredningen och att användningen av begreppet därför inte torde vålla något problem. Man kan emellertid tänka sig andra situationer där användningen av begreppet målsägande kan förorsaka oklarhet. Vem som är målsägande kan t.ex. ändras under utredningens gång, varför det kan uppstå tveksamhet om vem det egentligen är som avses. En situation där användningen av begreppet målsägande skulle kunna leda till en icke avsedd konsekvens är om en förundersökning lagts ned och det i ett senare skede visar sig att en person, som inte varit målsägande i förundersökningen men som blivit skadelidande till följd av den inträffade händelsen, vill göra ett anspråk på skadestånd gällande mot den tidigare misstänkta personen eller behöver uppgifter för att kunna reglera skadan med sitt försäkringsbolag. Om rätten till insyn i den situationen avser endast *målsägande* torde uppgifter inte kunna lämnas ut till den skadelidande.

Mot den bakgrunden bör enligt regeringens mening i stället begreppet *skadelidande* användas. Termen skadelidande förekommer t.ex. i skadeståndslagen (1972:207), trafikskadelagen (1975:1410) och trafikförsäkringsförordningen (1976:359). Begreppet omfattar alla dem som tillfogats skada oavsett om detta har skett på grund av brott, i samband med brott eller utan att brottslig gärning föreligger.

Insyn i förundersökningar

Vad gäller frågan om insyn i en pågående förundersökning kan konstateras att målsägandens anspråk oftast tas till vara av åklagaren. I 22 kap. 2 § rättegångsbalken anges att om ett enskilt anspråk grundas på ett brott som hör under allmänt åtal, är åklagaren på målsägandens begäran skyldig att i samband med åtalet förbereda och utföra även målsägandens talan, om det kan ske utan väsentlig olägenhet och hans anspråk inte är uppenbart obefogat. Om åklagaren väcker talan är målsäganden berättigad att biträda åtalet. Det kan således antas främst vara när förundersökningen inte leder fram till åtal som det finns ett behov av insyn. I andra fall tillgodoses detta på annat sätt. Som bl.a. *Sveriges advokatsamfund*, *Sveriges Försäkringsförbund* och *Brottsoffermyndigheten* påpekat, kan det i och för sig förekomma fall där en målsägande är i behov av uppgifter även ur en pågående undersökning. Detta gäller exempelvis om förundersökningen drar ut på tiden och målsäganden önskar att få skadeståndet reglerat. Såvitt

framkommit förefaller det praktiska behovet av detta emellertid inte vara särskilt stort. I pågående förundersökningar medför också den sekretess som gäller enligt 5 kap. 1 § sekretesslagen, dvs. till skydd för utredningen, att uppgifter många gånger inte kan lämnas ut, även om sekretess inte skulle gälla enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen.

Mot bakgrund av det sagda – och då det skulle medföra betydande praktiska och lagtekniska svårigheter att, inom ramen för detta lagstiftningsprojekt, låta en förbättrad rätt till insyn omfatta även pågående förundersökningar – begränsas regeringens förslag till att avse endast rätt till insyn i avslutade förundersökningar.

Insyn i andra brottsutredningar

Skadelidande kan ha behov av att få ut uppgifter även ur andra brottsutredningar än förundersökningar. I promemorian föreslås därför att rätten till insyn skall avse även förutredningar, primärutredningar enligt 23 kap. 3 § tredje stycket och förenklade utredningar enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken. *Hovrätten för Västra Sverige* anser emellertid att osäkerhet råder vad avser sekretessen för uppgifter i andra brottsutredningar än förundersökningar och att det därför är tveksamt att låta regleringen omfatta även dessa.

Enligt 9 kap. 17 § första stycket sekretesslagen gäller sekretess, som tidigare framgått, för uppgift om enskildas personliga förhållanden i bl.a. utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål (punkt 1), i angelägenhet som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott (punkt 2), i angelägenhet som avser registerkontroll och särskild personutredning enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627) (punkt 3) samt i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Statens kriminaltekniska laboratoriums, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott (punkt 4). Enligt regeringens bedömning får den verksamhet som sker inom ramen för förutredningar, primärutredningar och förenklade utredningar typiskt sett anses utgöra sådan verksamhet som avses i 9 kap. 17 första stycket 4 och således omfattas av sekretess enligt den bestämmelsen, (i den mån uppgifterna inte omfattas av sekretess enligt första stycket 1). Av förarbetena till lagrummet framgår visserligen inte att lagstiftaren vid tillkomsten av bestämmelsen haft sådana situationer i åtanke, vilket såvitt avser förutredningar också påpekats av Justitieombudsmannen (se beslut den 7 mars 1996, dnr 3251-1993). Eftersom bestämmelsens ordalydelse så klart täcker den verksamhet som bedrivs inom ramen för nämnda utredningsformer ser regeringen emellertid inte något hinder att tolka bestämmelsen på detta sätt. Det kan också noteras att som exempel på uppgifter som omfattas av sekretess enligt punkt 4, i kommentaren till sekretesslagen nämns uppgifter om enskildas personliga förhållanden som polisen får kännedom om i samband med lägenhetsbråk o.d. där den ingriper för att avvärja brott (Regner m.fl., Sekretesslagen. En kommentar, 1998, s. 9:51).

I enlighet med det sagda anser regeringen att även s.k. förutredningar, primärutredningar enligt 23 kap. 3 § tredje stycket och förenklade utredningar enligt 23 kap. 22 § rättegångsbalken bör omfattas av

förslaget. Förutsättningarna för insyn i dessa fall bör vara att utredningen avslutats på annat sätt än med beslut att väcka åtal, strafföreläggande eller föreläggande av ordningsbot.

Under vissa förutsättningar får en utredning rörande brott inledas enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare när någon kan misstänkas för att före femton års ålder ha begått brott. Enligt 37 § samma lag får åklagare också, om det krävs från allmän synpunkt, efter framställning av socialnämnd, länsstyrelse eller vårdnadshavare för den unge, begära prövning hos domstol huruvida den unge som misstänks för att före femton års ålder ha begått ett brott, har begått brottet (bevistalan). Detta institut, som är avsett närmast för sådana fall där den unge misstänks för en gärning av mycket allvarlig beskaffenhet, har mycket sällan använts i praktiken.

En utredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare har andra syften än att undersöka om gärningen formellt varit att betrakta som ett brott om den hade begåtts av en straffmyndig person och syftar inte heller till att ta till vara en skadelidandes anspråk. Även den som är under femton år är emellertid skadeståndsrättsligt ansvarig för person- eller sakskada som han eller hon vållat. Liksom när det gäller ungdomar mellan femton och arton år, kan dock skadeståndsbeloppet komma att jämkas. Enligt 2 kap. 2 § skadeståndslagen skall den unge ersätta skadan i den mån det är skäligt med hänsyn till hans ålder och utveckling, handlingens beskaffenhet, föreliggande ansvarsförsäkring och andra ekonomiska förhållanden samt övriga omständigheter.

En skadelidande kan således ha samma behov av att få del av uppgifter ur en avslutad brottsutredning enligt 31 § lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare som ur en brottsutredning enligt rättegångsbalken. Regeringen delar därför den uppfattning som redovisas i promemorian, nämligen att den som lidit skada skall få möjlighet att ta del av uppgifterna också ur en sådan utredning när den avslutats. Vad gäller frågan vilka sekretessregler som är tillämpliga gör regeringen samma bedömning som gjorts ovan i fråga om förutredningar, primärutredningar och förenklade utredningar.

Vem skall ha rätt till insyn?

I promemorian föreslås att möjligheten till insyn bör tillkomma en målsägande personligen. Den omständigheten att den som övertagit anspråket från en målsägande i och för sig tillerkänts processuella förmåner när det gäller möjligheten att få sin talan utförd av åklagaren enligt 22 kap. 2 § rättegångsbalken, anses inte motivera att denne ges en självständig rätt till insyn. Regeringen ställer sig emellertid tveksam till den slutsatsen. Den som övertagit ett anspråk på skadestånd m.m. torde ha ett lika tungt vägande intresse som den som lidit skadan av att få del av uppgifter ur en brottsutredning för att kunna ta sin rätt till vara. Det kan också noteras att den föreslagna regleringen i 27 kap. 8 § rättegångsbalken omfattar även den som övertagit skadelidandes rätt (se avsnitt 5.3). Regeringen instämmer därför i *Sveriges Försäkringsförbunds* uppfattning att även den som övertagit den skadelidandes rätt skall ges möjlighet till insyn i brottsutredningen.

5.2.2 Förutsättningar för uppgifternas utlämnande

Regeringens förslag: En skadelidande i en avslutad brottsutredning, som har ett behov av att ta del av uppgifter i utredningen för att få ett anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till viss egendom tillgodosett, ges möjlighet att – utan hinder av sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen – få ta del av uppgifterna. Uppgifterna skall dock inte få lämnas ut om det för den som uppgifterna rör, eller någon honom närstående, är av synnerlig vikt att de inte röjs.

Promemorians förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens. I promemorian föreslås att en förutsättning för rätt till insyn skall vara att en målsägande behöver uppgifterna för att få ett enskilt anspråk tillgodosett.

Remissinstanserna: Flertalet av remissinstanserna tillstyrker eller har ingen invändning mot förslaget. *Brottsoffermyndigheten* anser emellertid att rätten till insyn inte skall förutsätta att målsäganden har behov av uppgifterna för att få ett enskilt anspråk tillgodosett och framhåller att det kan vara angeläget för vissa brottsoffer att ta del av förundersökningen för att kunna bearbeta den traumatiska upplevelsen de varit utsatta för. Även *Sveriges Försäkringsförbund* anser att förslaget är alltför begränsat i den delen och menar att en målsägande bör ha rätt till insyn för att kunna få fram underlag för att begära överprövning av ett beslut om nedlagd förundersökning eller för att föra enskilt åtal. Även *Riksåklagaren* har påtalat att flera frågor som nära anknyter till målsägandens rätt att framställa enskilt anspråk har lämnats obehandlade. Detta gäller inte minst frågorna om insyn till stöd för att väcka enskilt åtal och att begära överprövning.

Hovrätten för Västra Sverige ifrågasätter om inte uttrycket ”synnerliga skäl” med hänsyn till de situationer som avses är väl starkt och menar att det därför möjligen är tillräckligt med ”särskilda skäl”.

Skälen för regeringens förslag: Brottsutredningar innehåller inte sällan integritetskänsliga uppgifter och andra uppgifter vars röjande kan orsaka skada eller men för både allmänna och enskilda intressen. Enligt regeringens mening är det mot den bakgrunden inte rimligt att införa en generell rätt till insyn för skadelidande i förundersökningen. I stället bör det ställas krav på att den skadelidande verkligen är i behov av de efterfrågade uppgifterna samtidigt som hänsyn tas till eventuella motstående intressen.

Den situation där det i första hand bör finnas en rätt för en skadelidande att få del av uppgifter är när han eller hon är i behov av dem för att kunna få ett anspråk på ersättning för skada som uppkommit vid den i förundersökningen eller i annan brottsutredning utredda händelsen tillgodosett. Exempelvis kan en skadelidande ha behov av att få veta vem som vållat en skada för att kunna vända sig till denne med sitt anspråk, antingen direkt eller via domstol. Är den skadelidandes försäkringsbolag inblandat är utbetalningen av försäkringsersättningen inte sällan beroende av att bolaget får tillgång till vissa upplysningar ur förundersökningen. En skadelidande kan också ha behov av att få ut uppgifter för att kunna göra gällande bättre rätt till viss egendom. Sådana

omständigheter bör enligt regeringens mening leda till att uppgifterna kan lämnas ut.

I promemorian föreslås att rätten till insyn skall begränsas till de fall där den skadelidande behöver uppgifterna för att kunna få ett *enskilt anspråk* tillgodosett. Ett enskilt anspråk förutsätter emellertid anknytning till en brottslig gärning (jfr 22 kap. 1 § rättegångsbalken). Som regeringen närmare utvecklat i avsnitt 5.2.1 bör rätten till insyn inte begränsas till dessa fall, utan behov av rätt till insyn kan finnas även när exempelvis en förundersökning har lagts ned på grund av att den misstänkta gärningen visat sig inte utgöra brott, t.ex. därför att den inte begåtts uppsåtligt. Regeringen föreslår därför, i enlighet med vad som sagts ovan, att rätt till insyn skall föreligga när den skadelidande behöver uppgifterna för att få ett anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till viss egendom tillgodosett.

I de fall det är rimligt att anta att avsikten hos den som begär att få ut uppgifterna antingen är att få vetskap om vem ett anspråk skall riktas mot eller att få bevis för sin sak, bör i normalfallet tilltro sättas till dennes påstående att han eller hon behöver uppgifterna.

Vad gäller en målsägande inkluderar dennes rätt inte bara enskilda anspråk utan även rätten att i vissa fall väcka enskilt åtal. *Sveriges Försäkringsförbund* anser därför att rätten till insyn bör gälla även den situationen. Det är dock endast i ett mycket ringa antal fall som målsägande använder sig av den subsidiära åtalsrätten. Regeringen ser därför inte något behov av att, inom ramen för detta begränsade lagstiftningsprojekt, ge målsägande en insynsrätt för att underlätta för dem att föra ansvarstalan mot den misstänkte. Detsamma gäller frågan om överprövning av beslut om nedlagd förundersökning. Inte heller rätt till insyn i det syfte som *Brottsoffermyndigheten* har aktualiserat bör enligt regeringens mening behandlas i detta sammanhang. Regeringens förslag begränsas därför till att avse skadelidande som har behov av att ta del av uppgifter i avslutade förundersökningar och andra avslutade brottsutredningar för att ta till vara sin rätt till skadestånd eller bättre rätt till egendom.

Den omständigheten att en skadelidande har ett berättigat behov av efterfrågade uppgifter bör dock inte alltid medföra att uppgifterna får lämnas ut. En avvägning bör ske mellan den skadelidandes behov av uppgifterna och motstående intressen av att uppgifterna inte röjs. Vissa intressen som skyddas av sekretesslagen är typiskt sett sådana att behovet av insyn bör ge vika för dem. Detta kan gälla både allmänna och enskilda intressen.

Det allmänna kan ha ett starkt intresse av att uppgifterna inte lämnas ut. Exempelvis kan det vara av betydelse för en viss brottsutredning eller för rikets säkerhet att uppgifterna inte röjs. Dessa intressen tillgodoses bl.a. genom sekretessen i 5 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100). Det är dock sällan förekommande att det allmänna har några sådana intressen i en nedlagd förundersökning. I de fall det verkligen är så, torde dessa intressen vara så starka att de inte skall behöva stå tillbaka för den insynsrätt som nu diskuteras. Om en sådan konflikt ändå skulle uppstå torde den gå att lösa genom att vissa uppgifter maskeras eller på annat sätt utelämnas.

Även av hänsyn till enskildas intressen kan det enligt regeringens mening finnas fall där uppgifter inte bör lämnas ut, även om den skadelidande har ett berättigat behov av uppgifterna. För den tidigare misstänkte kan det vara av synnerlig vikt att hans eller hennes identitet inte röjs, om så inte redan skett i samband med att brottsutredningen avslutats. Detta kan bero på beskaffenheten av det misstänkta brottet eller på omständigheter hänförliga till den misstänktes person. Det kan också bero på att det finns risk för trakasserier och repressalier. Även uppgifter i brottsplatsundersökningar, läkarintyg, förhørsutsagor och dylikt kan innehålla så graverande uppgifter för en enskild att de inte bör röjas. Det kan också föreligga en allvarlig risk att andra uppgiftslämnare, exempelvis vittnen, som hörts om känsliga förhållanden, tillfogas allvarlig skada om uppgifter om dem lämnas ut. När den misstänkte är under 18 år samt när utredningen sker enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare kan det finnas skäl att ta större hänsyn till enskilda intressen än annars. Hänsyn bör också kunna tas till närståendes intressen av att uppgifterna inte röjs.

Uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden av det slag som nu diskuteras skyddas av sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen. När en skadelidande har ett berättigat behov av uppgifter i en avslutad utredning bör han eller hon kunna få del av uppgifterna utan hinder av sekretess. För att inte allvarligt skada enskilda intressen anser regeringen i enlighet med vad som sagts ovan att uppgifterna dock inte bör lämnas ut när det bedöms vara av synnerlig vikt för den som uppgifterna rör, eller dennes närstående, att de inte röjs. *Hovrätten för Västra Sverige* har ifrågasatt om inte uttrycket ”synnerliga skäl” med hänsyn till de situationer som avses är väl starkt och menar att det därför möjligen är tillräckligt med ”särskilda skäl”. Enligt regeringens bedömning skulle detta dock riskera att leda till att möjligheten att få ut uppgifter blir alltför begränsad.

5.3 Underrättelser enligt 27 kap. 8 § rättegångsbalken

<p>Regeringens förslag: Den underrättelse om att ett beslag kan komma att hävas, som skall sändas till en person som gjort anspråk på beslagtagnen egendom, skall också innehålla uppgift om hos vem beslaget har gjorts.</p>
--

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som yttrat sig över förslaget har tillstyrkt det eller inte haft något att invända mot det.

Skälen för regeringens förslag: Enligt 27 kap. 8 § rättegångsbalken skall ett beslag av sådan egendom som någon framställt anspråk på inte hävas förrän tre veckor efter det att den som framställt anspråket underrättats om att så kommer att ske. Därigenom har den som framställt anspråket getts en möjlighet att själv väcka talan om bättre rätt till egendomen, innan den lämnas tillbaka till den hos vilken beslaget skedde. Av lagtexten framgår att bestämmelsen inte endast avser målsägande utan samtliga som gör anspråk på egendomen. I de flesta fall torde det dock vara antingen målsäganden eller dennes försäkringsbolag som kan tänkas göra sådant anspråk.

Den nu redovisade bestämmelsen i 27 kap. 8 § rättegångsbalken trädde i kraft den 1 januari 1999 (prop. 1997/98:168, bet. 1998/99:LU2, rskr. 1998/99:21, SFS 1998:1573). Syftet med att införa underrättelseskyldigheten var att stärka målsägandens rätt och ge denne ökade praktiska möjligheter att få sin rätt prövad.

Utredningen om nya regler om godtrosvärk anförde i sitt betänkande (Vindikation av stöldgods, SOU 2000:56 s. 67) att man erfarit att det omvända skaderekvisitet i 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) medfört att en målsägande som vill framställa anspråk på ett föremål som tagits i beslag i vissa fall har nekats att få information om identiteten på den hos vilken beslaget gjorts. Därmed har målsäganden inte kunnat ta till vara sin rätt på det sätt som var avsikten med underrättelseskyldigheten.

Regeringens förslag i avsnitt 5.2 ger en skadelidande möjlighet till insyn i avslutade förundersökningar. Med stöd av detta förslag skulle skadelidande, i de fall beslaget hävs i anledning av att förundersökningen läggs ned eller beslut fattas om att åtal inte skall väckas, kunna få upplysning om hos vem beslaget gjorts. En mer praktisk och ändamålsenlig lösning för dessa fall synes enligt regeringens mening emellertid vara att bestämmelsen om underrättelseskyldighet i 27 kap. 8 § rättegångsbalken kompletteras på så vis att det i bestämmelsen anges att underrättelsen skall innehålla uppgift om hos vem beslaget har gjorts.

Enligt 1 kap. 2 § sekretesslagen får uppgift för vilken sekretess gäller enligt denna lag inte röjas för enskild i annat fall än som anges i sekretesslagen eller i lag eller förordning till vilken sekretesslagen hänvisar. Kompletteringen i 27 kap. 8 § rättegångsbalken kräver därför en hänvisning i sekretesslagen.

5.4 En särskild reglering av möjligheten att lämna ut uppgifter till enskilda rörande trafikolyckor

Regeringens förslag: Det skall vara möjligt att i en författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid trafikolycka, göra undantag från sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen i förhållande till en enskild person.

Promemorians förslag: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Samtliga remissinstanser som har yttrat sig över förslaget har tillstyrkt eller inte haft något att invända mot det.

Skälen för regeringens förslag: I 2 kap. 8 § trafikförordningen (1998:1276) anges att en trafikant som med eller utan skuld haft del i en trafikolycka skall stanna kvar på platsen. I mån av förmåga skall trafikanten hjälpa skadade och medverka till de åtgärder som olyckan skäligen föranleder. På begäran av någon annan som haft del i olyckan eller vars egendom skadats vid olyckan skall trafikanten uppge namn och adress samt lämna upplysningar om händelsen. I andra stycket anges att om egendom har skadats och ingen är närvarande som kan ta emot uppgifter och upplysningar, skall trafikanten snarast möjligt underrätta

den som lidit skada eller polis. Har någon person skadats och är skadan inte obetydlig, skall trafikanten snarast möjligt underrätta polis.

När en trafikant i enlighet med regleringen underrättar polisen om att han haft del i en trafikolycka där egendom eller person skadats, anses de lämnade uppgifterna normalt vara skyddade av sekretess enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100). De lämnas därför inte ut till den skadelidande, vilket av många har uppfattats som orimligt. Regeringen delar den uppfattningen. Den i avsnitt 5.2 föreslagna regleringen kan inte alltid tillämpas för att komma till rätta med det aktuella problemet. En trafikants upplysning till polisen om att han orsakat en skada leder nämligen inte alltid till att en brottsutredning enligt 23 kap. rättegångsbalken görs. För denna situation krävs således en annan lösning än den tidigare föreslagna för att den skadelidande skall få möjlighet att tillvarata sin rätt.

För att möjliggöra undantag från sekretessen i dessa fall, föreslår regeringen att det i 9 kap. 17 § sekretesslagen införs en bestämmelse som gör det möjligt att i en författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid trafikolycka, i förhållande till enskild göra undantag från sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen.

6 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189)

6.1 Bakgrund

Enligt 1 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall bötesstraff verkställas genom uppbörd eller indrivning. Regeringen bestämmer i vad mån uppbörd skall ske. Enligt 3 § bötesverkställighetsförordningen (1979:197) skall, med vissa begränsningar, verkställighet på grund av föreläggande eller på grund av dom eller slutligt beslut som meddelats av tingsrätt eller hovrätt i första hand ske genom uppbörd. Rikspolisstyrelsen är central uppbördsmyndighet.

Enligt 5 § bötesverkställighetslagen skall överskott vid uppbörd återbetalas såvida överskottet inte avräknas mot andra böter. Återbetalning skall ske oavsett beloppets storlek. Överskott vid inbetalningar av böter kan uppstå av flera olika skäl. Ett av de vanligaste fallen är att överskott uppstått när utländsk valuta växlats till svenska kronor. Vid växling uppstår ofta små differenser. Under 1999 inrättades ett nytt uppbördssystem hos polisen som gör det möjligt att hantera differenser till följd av valutaväxling. I det tidigare systemet fanns inte den möjligheten. Ett annat fall där överskott kan uppkomma är när den bötfälde av något skäl betalat ett för högt bötesbelopp.

6.2 Överväganden och förslag

Regeringens förslag: Återbetalning av överskott på bötesbelopp skall ske endast om överskottet uppgår till minst femtio kronor.

Promemorians förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. I promemorian föreslås att om överskottet uppkommit på grund av fel i en myndighets handläggning av ärendet, skall det återbetalas även om det understiger femtio kronor.

Remissinstanserna: Inte någon av remissinstanserna har haft något att invända mot förslaget. *Domstolsverket* har emellertid uppmärksammat frågan om en myndighets bedömning av om det förekommit fel i dess handläggning av ett ärende bör kunna överprövas.

Skälen för regeringens förslag: Återbetalning av böter är förenat med kostnader för Rikspolisstyrelsen. Genomsnittlig kostnad per återbetalningsärende enligt nuvarande rutiner är 90 kronor inom landet och 110 kronor till utlandet. Kostnaden för återbetalning är således inte helt obetydlig. Mot den bakgrunden framstår det enligt regeringens mening som rimligt att ha en nedre gräns för när återbetalning inte behöver ske. Gränsen bör sättas så att kostnaden för återbetalningen står i rimlig proportion till det belopp som skall betalas tillbaka. Liknande bestämmelser finns på flera ställen i skattelagstiftningen, exempelvis i 5 kap. 6 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter. Enligt den bestämmelsen skall återbetalning ske endast om beloppet uppgår till minst femtio kronor. Det föreslås därför att återbetalning av överskott på bötesbelopp skall ske endast om överskottet uppgår till minst femtio kronor.

I promemorian föreslås att för det fall överskottet orsakats av att fel förekommit i en myndighets handläggning av ärendet, skall återbetalning ske även om beloppet är lägre än femtio kronor. *Domstolsverket* har påpekat att frågan om huruvida överskott uppkommit på grund av fel i en myndighets handläggning kan bli föremål för olika bedömningar av myndigheten och den enskilde, och aktualiserar därför frågan om det bör finnas möjlighet att få en myndighets bedömning i det avseendet överprövad.

Med hänsyn till de låga belopp det här är fråga om finner regeringen det inte motiverat att införa en särskild regel om att överskott som orsakats av fel i en myndighets handläggning skall betalas tillbaka även om beloppet är lägre än femtio kronor, något som också skulle förutsätta en särskild klagomöjlighet. Regeringen föreslår därför att återbetalning inte heller skall behöva ske i sådana fall.

7 Kostnader

De föreslagna ändringarna i sekretesslagen torde inte medföra några ökade kostnader eftersom den sekretessprövning som måste göras i varje enskilt fall inte kan förväntas bli svårare eller mer omfattande än den som sker i dag. Inte heller ändringen i rättegångsbalken torde innebära

några ökade kostnader. Den föreslagna ändringen i bötesverkställighetslagen medför kostnadsbesparingar.

8 Ikraftträdande

De nya bestämmelserna föreslås träda i kraft den 1 juli 2001. Vad avser de föreslagna ändringarna i sekretesslagen behövs inga övergångsbestämmelser, då de nya bestämmelserna skall gälla även uppgifter i utredningar som avslutats innan bestämmelserna trätt i kraft.

9 Författningskommentar

9.1 Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

9 kap. 17 §

I paragrafen – som innehåller bestämmelser om sekretess i förundersökningar m.m. till skydd för enskildas intressen – har det införts ett nytt *tredje stycke*. Genom den nya bestämmelsen får en skadelidande möjlighet att ta del av uppgifter i en avslutad brottsutredning. En uppgifts utlämnande förutsätter dock att den skadelidande behöver uppgiften för att kunna få ett anspråk på skadestånd eller på bättre rätt till viss egendom tillgodosett och att det inte är av synnerlig vikt för den som uppgiften rör, eller hans eller hennes närstående, att den inte lämnas ut.

Bestämmelsen omfattar insyn i brottsutredningar enligt 23 kap. rättegångsbalken och enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. Såvitt avser unga är det endast i de fall en utredning enligt senast nämnda bestämmelse företas som en rätt att få del av uppgifter införs. Om en sådan utredning inte görs har den skadelidande således ingen rätt att enligt denna bestämmelse ta del av uppgifter avseende den unge som polisen inhämtar.

I de fall det är rimligt att anta att avsikten hos den som begär att få ut uppgifterna antingen är att få vetskap om vem ett anspråk skall riktas mot eller att få bevis för sin sak, bör i normalfallet tilltro sättas till dennes påstående att han eller hon behöver uppgifterna.

Av skäl som anges i avsnitt 5.2.2 ger bestämmelsen inte en målsägande som önskar väcka enskilt åtal eller begära överprövning av ett beslut om nedlagd förundersökning några rättigheter.

Rätten att ta del av uppgifter gäller således utan hinder av sekretessen i 9 kap. 17 § sekretesslagen. En uppgift får dock inte lämnas ut om det bedöms vara av synnerlig vikt för den som uppgiften rör, eller dennes närstående, att den inte röjs. Detta innebär att sekretessen till förmån för det allmänna, enligt bl.a. 5 kap. 1 § sekretesslagen, alltså gäller men att sekretessen i förhållande till enskilda intressen viker såvida inte starka intressen talar däremot.

I första hand är det adressuppgifter och liknande som myndigheten kan vägra att lämna ut i de fall den som uppgiften rör eller någon honom eller henne närstående känner sig allvarligt hotad av den som begär uppgiften. Även känsliga uppgifter om sjukdomar och andra personliga förhållanden som finns intagna i läkarintyg, förhørsutsagor, m.m. kan vägras lämnas ut. I *fjärde stycket* har vissa redaktionella ändringar gjorts. Eftersom en förutsättning för att undantag från sekretessen gentemot enskild skall få regleras i någon annan författning än sekretesslagen är att den lagen innehåller en hänvisning till undantagsbestämmelsen (se 2 kap. 2 § andra stycket tryckfrihetsförordningen och 1 kap. 2 § sekretesslagen), har dessutom två nya hänvisningar (fjärde och femte punkten) tillkommit. Den första hänvisningen beror på förslaget till ändringar i 27 kap. 8 § rättegångsbalken. Enligt detta förslag skall vissa uppgifter som kan vara sekretessbelagda enligt förevarande paragraf lämnas ut till enskild. Den andra hänvisningen har införts för att göra det möjligt att i en författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid trafikolycka, i förhållande till enskild göra undantag från sekretessen enligt förevarande paragraf.

9.2 Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken

27 kap. 8 §

I paragrafen regleras hävning av beslag. Genom ett tillägg i *andra stycket* säkerställs att den som framställt anspråk på beslagtagna egendom får information om hos vem beslaget gjorts innan beslaget hävs. Bakgrunden till förslaget har redovisats i avsnitt 5.3.

9.3 Förslaget till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

5 §

Enligt *andra stycket första meningen* skall återbetalning enligt första stycket ske endast om beloppet uppgår till minst femtio kronor. Bakgrunden till förslaget har redovisats i avsnitt 6.

Sammanfattning av promemorian Brottsoffers möjligheter att få del av uppgifter ur förundersökningar m.m. (Ds 2000:64)

Bakgrund

Enligt 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess för uppgifter om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden – bland annat i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål – om det inte står klart att uppgifterna kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men. Sekretessen gäller således med ett s.k. omvänt skaderekvisit, vilket innebär att presumtionen är för sekretess. Tidigare gällde sekretessen med ett rakt skaderekvisit, dvs. sekretess gällde endast om det kunde antas att den enskilde eller någon honom närstående led skada eller men om uppgiften röjdes. Detta innebar att presumtionen var för offentlighet. Ändringen gäller med verkan från den 1 april 1999 (SFS 1998:624).

Det har i framställningar till Justitiedepartementet påpekats att ändringen medfört vissa oförutsedda konsekvenser, bl.a. att målsägande fått sämre möjligheter att ta del av uppgifter i brottsutredningar som de behöver för att kunna ta tillvara sin rätt.

Vårt uppdrag har varit att utreda frågor om bl.a. brottsoffers möjligheter att få del av uppgifter ur förundersökningar med hänsyn till innehållet i 9 kap. 17 § sekretesslagen.

Våra förslag

En möjlighet till insyn i avslutade förundersökningar m.m.

Företrädare för de myndigheter och organisationer vi har haft kontakt med har bekräftat att sekretessregleringen ofta medför hinder för målsägande att ta del av uppgifter i förundersökningar som de kan vara i behov av för att kunna ta tillvara sin rätt. Vår utgångspunkt har därför varit att målsägandes möjligheter till insyn i förundersökningar skall förbättras. Vi har dock inte ansett att det är rimligt att de intressen som ligger bakom sekretessregleringen i 9 kap. 17 § alltid skall stå tillbaka för målsägandes intressen. Det är därför inte lämpligt att införa ett generellt undantag i förhållande till målsägande. Vårt förslag innebär att målsägande som är i behov av uppgifter i avslutade förundersökningar för att kunna få ett enskilt anspråk tillgodosett skall ges möjlighet att utan hinder av sekretessen få del av uppgifterna. Rätten till insyn skall också gälla i andra avslutade brottsutredningar som företagits enligt 23 kap. rättegångsbalken och i avslutade utredningar enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare. En uppgift får dock inte lämnas ut om det för den som uppgiften rör, eller hans eller hennes närstående, är av synnerlig vikt att den inte röjs. Härigenom blir det möjligt att vägra utlämnande av t.ex. en adressuppgift i ett fall där den som uppgiften rör är

allvarligt hotad av den som önskar ta del av uppgiften. Ett annat fall kan röra t.ex. uppgifter i läkarintyg om sjukdomar.

Vi har inte sett något behov av att ge en ökad insynsmöjlighet i pågående förundersökningar. I dessa fall tillgodoses målsägandes intressen redan i dag i tillräckligt hög grad. Inte heller ser vi någon anledning att vidga insynsmöjligheterna av andra skäl än för tillgodoseende av enskilda anspråk. Något behov av undantag från de sekretessregler som gäller till förmån för allmänna intressen har vi heller inte funnit.

Ändringar i 27 kap. 8 § rättegångsbalken och 2 kap. 8 § trafikförordningen (1998:1276)

Det finns författningsbestämmelser som tillkommit i syfte att underlätta för målsägande att få enskilda anspråk tillgodosedda. I dessa fall kan det uppfattas som särskilt stötande när uppgifter som en målsägande är i behov av inte är tillgängliga för honom eller henne på grund av sekretess. Vi har uppmärksammat på två fall där sekretesslagen medför hinder att lämna ut uppgifter på ett sätt som sannolikt inte har varit förutsett. Det ena fallet gäller när den som gör anspråk på beslagtagna egendom underrättas om att beslaget kommer att hävas i avsikt att ge honom eller henne tillfälle att väcka talan om bättre rätt (27 kap. 8 § rättegångsbalken). I detta fall anses 9 kap. 17 § sekretesslagen hindra att den som gör anspråk på egendomen i underrättelsen får upplysning om hos vem beslaget gjorts. Det andra fallet gäller när den som haft del i en trafikolycka underrättar polisen enligt 2 kap. 8 § trafikförordningen. I detta fall anses 9 kap. 17 § sekretesslagen hindra att upplysning om trafikantens identitet vidarebefordras till den skadelidande. Vi föreslår att det skall anges i 27 kap. 8 § rättegångsbalken att underrättelsen till den som gjort anspråk på egendomen skall innehålla uppgift om hos vem beslaget har gjorts. I 2 kap. 8 § trafikförordningen skall det anges att polisen på begäran av den skadelidande skall lämna honom eller henne uppgift om trafikantens identitet. Dessa möjligheter till undantag från sekretessen skall uttryckligen framgå av 9 kap. 17 § sekretesslagen.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)

Härigenom föreskrivs att 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 kap. **17 §**

Sekretess gäller för uppgift om enskilds personliga och ekonomiska förhållanden, om inte annat följer av 18 §,

1. i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål,
2. i angelägenhet, som avser användning av tvångsmedel i sådant mål eller i annan verksamhet för att förebygga brott,
3. i angelägenhet som avser registerkontroll och särskild personutredning enligt säkerhetsskyddslagen (1996:627),
4. i åklagarmyndighets, polismyndighets, skattemyndighets, Statens kriminaltekniska laboratoriums, Tullverkets eller Kustbevakningens verksamhet i övrigt för att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott,
5. i Statens biografbyrås verksamhet att biträda Justitiekanslern, allmän åklagare eller polismyndighet i brottmål,
6. i register som förs av Rikspolisstyrelsen enligt polisdatalagen (1998:622) eller som annars behandlas där med stöd av samma lag,
7. i register som förs enligt lagen (1998:621) om misstankeregister,
8. i register som förs av Riksskatteverket enligt lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar eller som annars behandlas där med stöd av samma lag,
9. i särskilt ärenderegister över brottmål som förs av åklagarmyndighet, om uppgiften inte hänför sig till registrering som avses i 15 kap. 1 §, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men.

Sekretess gäller i verksamhet, som avses i första stycket, för anmälan eller utsaga från enskild, om det kan antas att fara uppkommer för att någon utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Utan hinder av sekretessen får en målsägande ta del av uppgift

1. i en nedlagd förundersökning eller i en förundersökning som avslutats med ett beslut om att åtal inte skall väckas,

2. i en annan brottsutredning som företagits enligt bestämmelserna i 23 kap. rättegångsbalken och som avslutats på annat sätt än med beslut att väcka åtal, med strafföreläggande eller med före-

läggande av ordningsbot, eller

3. i en avslutad utredning enligt 31 § lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare,

om målsäganden behöver uppgiften för att kunna få ett enskilt anspråk tillgodosett och det inte bedöms vara av synnerlig vikt för den som uppgiften rör, eller någon honom närstående, att den inte lämnas ut.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i den särskilda lagstiftningen om unga lagöverträdare och i säkerhetsskyddslagen (1996:627) samt i förordning som har stöd i denna lag. *Utan hinder av sekretessen får uppgift vidare lämnas ut* enligt vad som föreskrivs i lagen (1998:621) om misstankeregister, polisdatalagen (1998:622) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar samt i förordningar som har stöd i dessa lagar.

Utan hinder av sekretessen får uppgift vidare lämnas ut

1. till enskild enligt vad som föreskrivs i den särskilda lagstiftningen om unga lagöverträdare,

2. till enskild enligt vad som föreskrivs i säkerhetsskyddslagen (1996:627) samt i förordning som har stöd i denna lag,

3. enligt vad som föreskrivs i lagen (1998:621) om misstankeregister, polisdatalagen (1998:622) och lagen (1999:90) om behandling av personuppgifter vid skattemyndigheters medverkan i brottsutredningar samt i förordningar som har stöd i dessa lagar,

4. till enskild enligt vad som föreskrivs i 27 kap. 8 § rättegångsbalken,

5. till enskild enligt vad som föreskrivs i författning om skyldighet att underrätta en skadelidande vid en trafikolycka.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 27 kap. 8 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

27 kap.

8 §

Om det inte inom den tid som avses i 7 § har väckts åtal eller kommit in någon begäran till rätten om förlängning av tiden eller om det annars inte längre finns skäl för beslag, skall beslaget omedelbart hävas.

Beslag av föremål som någon framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Beslag av föremål som någon har framställt anspråk på får dock hävas först tre veckor efter det att en underrättelse om att beslaget kan komma att hävas har sänts till den som framställt anspråket. Om denne medger det, skall dock beslaget hävas omedelbart. *Av underrättelsen skall det framgå hos vem beslaget har gjorts.* Den som beslaget har gjorts hos behöver inte underrättas.

Ett beslag hävs av rätten eller, om beslaget inte har meddelats eller fastställts av rätten, av undersökningsledaren eller åklagaren.

När målet avgörs, skall rätten pröva om ett beslag fortfarande skall bestå. Om målet avgörs genom dom, skall andra stycket inte tillämpas. Rätten får i samband med dom besluta om beslag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Förteckning över remissinstanserna

Riksdagens ombudsmän, Hovrätten för Västra Sverige, Linköpings tingsrätt, Kammarrätten i Stockholm, Länsrätten i Norrbottens län, Justitiekanslern, Domstolsverket, Riksåklagaren, Åklagarmyndigheten i Malmö, Ekobrottsmyndigheten, Rikspolisstyrelsen, Polismyndigheten i Stockholms län, Polismyndigheten i Skåne, Brottsförebyggande rådet, Brottsoffermyndigheten, Sveriges advokatsamfund, Sveriges Försäkringsförbund, Trafikförsäkringsföreningen, Riksorganisationen för kvinnojourer i Sverige (ROKS), Sveriges kvinnojourers riksförbund, Brottsofferjourernas riksförbund och Föreningen brottsoffer.

Riksåklagaren har bifogat yttranden från åklagarmyndigheten i Västerås, Umeå, Linköping, Stockholm och Göteborg.

Sammanfattning av promemorian Förslag till ändring i 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189)

Enligt 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall överskott vid uppbörd återbetalas såvida överskottet inte avräknas mot andra böter. Återbetalning skall ske oavsett beloppets storlek. Överskott vid inbetalningar av böter kan uppstå av flera olika skäl. Ett av de vanligaste fallen är att överskott uppstått när utländsk valuta växlats till svenska kronor. Vid växling uppstår ofta små differenser. Under 1999 inrättades ett nytt uppbördssystem hos polisen som gör det möjligt att hantera differenser till följd av valutaväxling. I det tidigare systemet fanns inte den möjligheten. Ett annat fall där överskott kan uppkomma är när den bötfällda av något skäl betalat ett för högt bötesbelopp.

Återbetalning av böter är förenat med kostnader för Rikspolisstyrelsen. Genomsnittlig kostnad per återbetalningsärende enligt nuvarande rutiner är 90 kronor inom landet och 110 kronor till utlandet. Kostnaden för återbetalning är således inte helt obetydlig. Mot den bakgrunden framstår det som rimligt att ha en nedre gräns för när återbetalning inte behöver ske. Gränsen bör sättas så att kostnaden för återbetalningen står i rimlig proportion till det belopp som skall betalas tillbaka. Liknande bestämmelser finns på flera ställen i skattelagstiftningen, exempelvis i 5 kap. 6 § lagen (1984:151) om punktskatter och prisregleringsavgifter. Enligt den bestämmelsen skall återbetalning ske endast om beloppet uppgår till minst femtio kronor.

Det föreslås därför att återbetalning av överskott på bötesbelopp skall ske endast om överskottet uppgår till minst femtio kronor. Om överskottet orsakats av att fel förekommit i en myndighets handläggning av ärendet, bör återbetalning emellertid ske även om beloppet är lägre än femtio kronor.

Promemorians lagförslag

Förslag till lag om ändring i bötesverkställighetslagen (1979:189)

Härigenom föreskrivs att 5 § bötesverkställighetslagen (1979:189) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Uppkommer överskott vid uppbörd, får det avräknas på andra böter som den bötfällda är skyldig att betala. I den mån avräkning ej sker, skall överskott återbetalas.

Föreslagen lydelse

Återbetalning enligt första stycket skall ske endast om beloppet uppgår till minst femtio kronor. Beloppet skall avrundas till närmast lägre hela krontal. Om överskottet uppkommit på grund av fel i myndighets handläggning av ärendet, skall även belopp som understiger femtio kronor återbetalas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2001.

Förteckning över remissinstanserna

Riksdagens ombudsmän, Justitiekanslern, Domstolsverket, Datainspektionen, Rikspolisstyrelsen, Riksskatteverket, Riksåklagaren och Ekonomistyrningsverket.